

Wiara i rozum – św. Tomasz i Jan Paweł II o relacjach między religią a racjonalnością

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 21.
- Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 21–22.
- Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 22.
- Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 64.
- Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 58–64.
- Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 13.
- Źródło: Władysław Tatarkiewicz, *Historia filozofii*, t. 1, Warszawa 1988, s. 273–274.

A large, circular stained glass window with a radial pattern of orange and yellow glass. In the center, a white dove with outstretched wings is depicted. Below the dove, a hand is visible, reaching upwards. The window is set within a dark, possibly stone, frame.

Wiara i rozum – św. Tomasz i Jan Paweł II o relacjach między religią a racjonalnością

Źródło: domena publiczna.

Czy wiara religijna daje się w jakikolwiek sposób uzgodnić z rozumem lub jakąkolwiek formą racjonalności? Czy jest jakieś rozumne uzasadnienie dla wiary w zjawiska nadprzyrodzone, w sferę metafizyczną, w istnienie bytów duchowych i zjawisk nadnaturalnych? Czy da się pojąć umysłem dogmaty religijne – nierzadko sprzeczne wewnętrznie, sprzeczne ze sobą lub przeczące danym obserwacyjnym? Czy, jak mówił Tertulian, można wierzyć tylko dlatego, że jest to wiara w niedorzeczności z punktu widzenia rozumu (*credo quia absurdum*)? Czy też, jak przekonywał św. Augustyn, można wierzyć właśnie po to, aby uzyskać zrozumienie – świata, człowieka i Boga (*credo ut intelligam*)?

Twoje cele

- Objąśniesz relacje pomiędzy wiarą a rozumem w ujęciu św. Tomasza z Akwinu.
- Przedstawisz stanowisko Jana Pawła II w kwestii wiary i rozumu.
- Przeanalizujesz fragmenty *Summy filozoficznej* św. Tomasza i encykliki *Fides et ratio* Jana Pawła II.

Przeczytaj

Wiara i rozum w ujęciu św. Tomasza z Akwinu

Św. Tomasz z Akwinu (ok. 1225 -1274) to jeden z największych filozofów średniowiecza i chrześcijaństwa w ogóle, Doktor Kościoła, który zsyntezował nauczanie Kościoła, dojrzewające przez ponad tysiąc lat, w dwu wielkich summach: *Summie filozoficznej* i niedokończonej *Summie teologii*. Jednym z problemów, podejmowanych przez niego w pierwszym z tych dzieł, jest kwestia, czy wiara daje się uzgodnić z **rozumem** (czy szerzej – z refleksją filozoficzną). Był to problem absorbujący już pierwszych Ojców Kościoła, zwłaszcza w kontekście pytania o ewentualne możliwości zaakceptowania przez chrześcijaństwo greckiej tradycji filozoficznej. Ostatecznie w **patrystyce** zwyciężyło stanowisko reprezentowane m. in. przez św. Augustyna (354 - 430), że wiarę da się pogodzić z filozofią, a religię z rozumem.

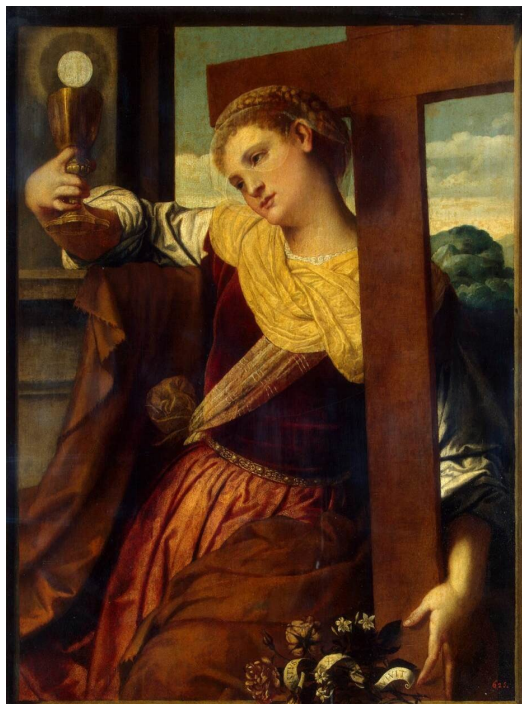
Pełne uzasadnienie tego twierdzenia znalazło się jednak dopiero w myśli św. Tomasza z Akwinu. Według tego myśliciela wiara i wiedza to dwie zupełnie różne dziedziny, ale w części uzupełniają się one, a w części – mimo że są rozłączne – nie przeczą sobie. Rozum zdobywa wiedzę o świecie, przetwarzając dane zmysłowe, obserwacyjne, ale poznaje także sferę metafizyczną, pozadoświadczalną w tym zakresie, w którym jest ona dostępna racjonalnemu poznaniu.

Władysław Tatarkiewicz (1886–1980), wybitny znawca historii filozofii, pisał:

((Władysław Tatarkiewicz

Historia filozofii

Tomasz oddzielił wiedzę od wiary, dziedzinę rozumu od dziedziny **objawienia**. [...] Istnieją [...] prawdy dla rozumu niedostępne, jak Trójca św., grzech pierworodny, Wcielenie, stworzenie świata w czasie; są to prawdy wiary, które jedynie objawienie może ludziom udostępnić. To stanowcze rozgraniczenie [...] było nowe. [...] **Scholastycy** XII w., jak Anzelm, próbowali jeszcze dowodzić wszystkich prawd objawionych; według Tomasza dowód tajemnic wiary przekracza możliwości rozumu [...]. Na tej podstawie powstała prosta koncepcja rozgraniczenia filozofii i teologii [...]. **Teologia** buduje na podstawie objawienia, filozofia wyłącznie na zasadach rozumu.

Moretto da Brescia, *Alegoria wiary* (ok. 1540).

Zwróć uwagę na elementy symboliczne: kielich i hostię, krzyż, welon, białe lilie i czerwone róże.

Źródło: domena publiczna.

Sam Akwinata pisał:

((**Święty Tomasz z Akwinu**

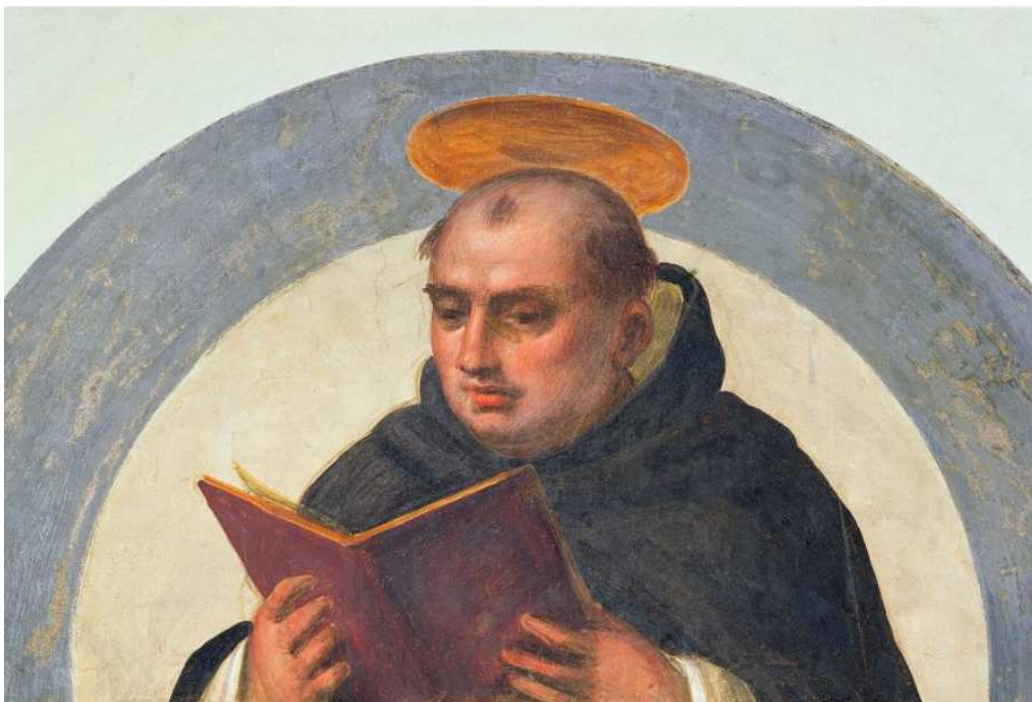
Summa contra gentiles

Prawdy, które wyznajemy o Bogu, są dwojakiego rodzaju. Niektóre prawdy dotyczące Boga przewyższają wszelkie zdolności ludzkiego rozumu, jak na przykład ta, że Bóg jest troisty i zarazem jeden. Do innych zaś prawd można dojść także rozumem przyrodzonym, jak na przykład do tej, że Bóg istnieje, że jest jeden itd. Te prawdy o Bogu udowodnili również filozofowie, kierując się światłem rozumu [przyrodzonego](#).

Jest czymś oczywistym, że istnieją też pewne prawdy o Bogu, które całkowicie przewyższają zdolności ludzkiego rozumu. Skoro bowiem podstawą całej wiedzy, którą o jakiejś rzeczy może mieć rozum, jest ujęcie umysłowe jej substancji – dlatego że zgodnie z nauką [Filozofa](#) podstawą dowodzenia jest to, czym coś jest – to sposób, w jaki

poznaje się wszystko, co dotyczy rzeczy, musi być wyznaczany przez sposób pojmowania substancji tej rzeczy. Jeśli więc intelekt ludzki ujmie substancję jakiejś rzeczy, na przykład kamienia lub trójkąta, to nic z tego, co jest poznawalne o tej rzeczy, nie przewyższa zdolności rozumu ludzkiego. Jednak nie dotyczy to naszego poznania Boga. Intelekt ludzki nie może bowiem własnymi siłami dojść do ujęcia Jego substancji, skoro poznanie naszego intelektu w życiu doczesnym rozpoczyna się od zmysłów. Dlatego też rzeczy, które pod zmysły nie podpadają, intelekt ludzki nie może pojąć – pojmuje je tylko o tyle, o ile ich poznanie wywnioskuje się z rzeczy poznawalnych zmysłowo. Ale rzeczy te nie mogą naszego umysłu przywieść do tego, by w nich zobaczył, czym jest substancja Boża, są bowiem skutkami niedorównującymi mocy przyczyny. Przywodzą jednak nasz intelekt do poznania, że Bóg jest, oraz do poznania innych tego typu prawd, które trzeba przypisać pierwszej zasadzie. Istnieją zatem pewne prawdy intelektualne o Bogu, które są dostępne rozumowi ludzkiemu, oraz takie, które całkowicie przewyższają siły rozumu ludzkiego.

Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 21–22.

Fra Bartolomeo, *Św. Tomasz z Akwinu* (ok. 1510).

Źródło: domena publiczna.

Wiara i rozum w ujęciu Jana Pawła II

Jan Paweł II (1920–2005) – uznany przez Kościół katolicki za świętego, jeden z najdłużej panujących w historii papieży (1978–2005) był także teologiem i filozofem, profesorem filozofii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W swej myśli filozoficznej nawiązywał do personalizmu, a w pewnym stopniu także do [tomizmu](#). Już jako papież opublikował w 1998 r. encyklikę (oficjalny dokument papieski adresowany do duchownych i świeckich Kościoła) *Fides et ratio* (łac. – Wiara i rozum). Podjął w niej temat filozoficzny omówiony przez św. Tomasza z Akwinu, dostosowując jego rozstrzygnięcia do stanu ludzkiej myśli na przełomie XX i XXI w. W pierwszych słowach tego dokumentu papież stwierdza:

((Jan Paweł II

Fides et ratio

Wiara i rozum (*fides et ratio*) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy. Sam Bóg zaszczerpił w ludzkim sercu pragnienie poznania prawdy, którego ostatecznym celem jest poznanie Jego samego, aby człowiek – poznając Go i miłując – mógł dotrzeć także do pełnej prawdy o sobie [...].

Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 13.

Jan Paweł II pisze dalej w tej encyklice:

((Jan Paweł II

Fides et ratio

Słowo Boże skierowane jest do każdego człowieka, w każdym czasie i we wszystkich częściach ziemi, człowiek zaś jest z natury filozofem. Teologia, ze swej strony, rozwija w sposób świadomy i naukowy rozumienie tegoż słowa w świetle wiary, nie może się zatem obyć bez relacji z systemami filozoficznymi wypracowanymi w ciągu wieków [...].

Ze swej strony musi umieć wyrazić uniwersalny sens tajemnicy Boga w Trójcy Jedynej oraz zarówno w sposób narracyjny, jak i przede wszystkim w formie argumentów. Musi to zatem uczynić posługując się ukształtowanymi w sposób krytyczny pojęciami, które są powszechnie komunikowalne. Bez udziału filozofii nie można by

bowiem wyjaśnić takich zagadnień teologicznych, jak na przykład język opisujący Boga, relacje osobowe w łonie Trójcy, stwórcze działanie Boga w świecie, relacja między Bogiem a człowiekiem, tożsamość Chrystusa, który jest prawdziwym Bogiem i prawdziwym człowiekiem. To samo można powiedzieć o różnych kwestiach z dziedziny teologii moralnej, gdzie bezpośrednio stosowane są takie pojęcia, jak prawo moralne, sumienie, wolność, odpowiedzialność osobista, wina itp. [...].

Jak wynika z tych rozważań, pożądaną więź między teologią a filozofią należy rozpatrywać w dwukierunkowym odniesieniu: punktem wyjścia i pierwotnym źródłem dla teologii musi być zawsze słowo Boże objawione w dziejach, a ostatecznym celem nic innego jak zrozumienie tegoż słowa, stopniowo pogłębiane przez kolejne pokolenia. Z drugiej strony, skoro słowo Boże jest Prawdą (por. J 17, 17), to do lepszego zrozumienia go przyczynia się z pewnością ludzkie poszukiwanie prawdy, czyli refleksja filozoficzna, prowadzona zgodnie z właściwymi jej zasadami. Rzecz nie w tym, aby w wywodzie teologicznym posłużyć się po prostu jednym czy drugim pojęciem albo wycinkiem wybranego systemu filozoficznego; istotne jest, aby rozum osoby wierzącej wykorzystywał swoją zdolność do refleksji w poszukiwaniu prawdy, w ramach procesu, który wychodząc od słowa Bożego, zmierza do lepszego zrozumienia tego słowa. Jest przy tym oczywiste, że poruszając się między tymi dwoma biegunami – słowem Bożym i jego coraz lepszym rozumieniem – rozum jest jak gdyby chroniony i w pewnej mierze prowadzony, dzięki czemu może unikać dróg, które wywiodłyby go poza obszar Prawdy objawionej, a ostatecznie poza obszar prawdy w najprostszym sensie tego słowa [...].

Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 58–64.

Słownik

objawienie

zgodnie z niektórymi religiami uznającymi, iż Bóg ujawnia się w rzeczywistości empirycznej, są to wszystkie wydarzenia spowodowane i słowa wypowiedziane bezpośrednio przez Boga

patrystyka

(łac. *pater* – ojciec) zespół poglądów obejmujący nauczanie Ojców Kościoła – pierwszych filozofów i teologów chrześcijańskich, którzy sformułowali najważniejsze przekonania i dogmaty wiary; pierwsza faza w rozwoju myśli chrześcijańskiej, obejmująca I-VIII w. n.e.

rozum

in. umysł; w filozofii podstawowe narzędzie poznania, władza poznawcza przeciwstawiana zmysłom, służąca refleksji – analizie intelektualnej ujętej w słowa (pojęcia) i twierdzenia

scholastyka

(łac. *schola*, szkoła) średniowieczny sposób uprawiania nauki, w szczególności filozofii, stosujący dedukcyjną metodę dowodzenia, tj. dochodzenie do twierdzeń szczegółowych od przesłanek ogólnych; scholastyka była metodą opartą na wiedzy logicznej i dążyła do rzetelnej, systematycznej, czasem bardzo drobiazgowej analizy podejmowanych zagadnień

teologia

(łac. *theos* – bóg + *logos* – słowo) dziedzina ludzkiej aktywności intelektualnej, polegająca na rozważaniach dotyczących rzeczywistości pozaempirycznej w świetle przekonań metafizycznych określonej religii, w szczególności – na temat Boga, bytów duchowych, losów człowieka po śmierci

tomizm

szkoła filozoficzna czerpiąca swe podstawowe twierdzenia i inspiracje z filozofii św. Tomasza z Akwinu; współcześnie wciąż żywy nurt refleksji filozoficznej, określany mianem neotomizmu

Schemat

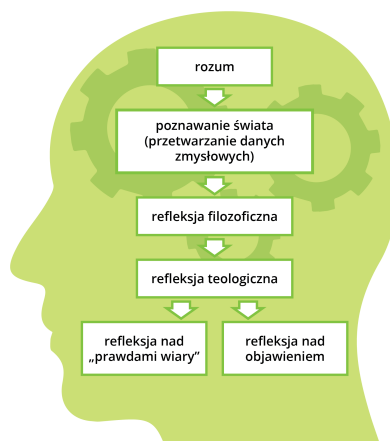
Polecenie 1

Przeanalizuj schemat interaktywny, wskaż, w jakich obszarach rozum jest wystarczającą władzą poznawczą, a w jakich jego zdolności przekraczają możliwości osiągnięcia wiedzy. Uzasadnij swoje zdanie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Przy każdej z refleksji zanotuj przykłady charakterystycznych dla nich pytań, innych niż podane na górnym schemacie. Następnie spróbuj odpowiedzieć na wybrane pytanie w duchu filozofii św. Tomasza z Akwinu.

Tutaj wpisz tekst

Tutaj wpisz tekst
Tutaj wpisz tekst
Tutaj wpisz tekst
Tutaj wpisz tekst
Tutaj wpisz tekst

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Uporządkuj pojęcia, przypisując je odpowiednio filozofii i teologii.

teologia

filozofia

świat i człowiek

wiara

Objawienie

pisma filozoficzne

prawdy religijne dostępne
rozumowi

Biblia

refleksja

prawdy o świecie dostępne
rozumowi

Ćwiczenie 2

Rozum i wiara w ujęciu św. Tomasza i Jana Pawła II...

☐ w części potwierdzają swe ustalenia, w części są rozłączne.

☐ przeczą sobie nawzajem.

☐ w części potwierdzają swe ustalenia, w części są sprzeczne.

☐ potwierdzają wzajemnie swe ustalenia.

Ćwiczenie 3

Połącz pojęcia, które według św. Tomasza i Jana Pawła II uzupełniają się wzajemnie

teologia

filozofia

wiara

wiedza

rozum

Objawienie

Ćwiczenie 4

Uzupełnij notatkę:

Św. Tomasz, a także Jan Paweł II uznają, że pewne prawdy dadzą się
wywieść z , pewne zaś twierdzenia religijne nie są możliwe do objęcia
 i pochodzą z , czyli z tego, co Bóg ujawnił w Piśmie św.
i cudownych wydarzeniach. Prawdy te jednak nie przeczą sobie, ale się uzupełniają.

Ćwiczenie 5

Zinterpretuj słowa św. Tomasza.

((Święty Tomasz z Akwinu

Summa contra gentiles

Prawdy, które wyznajemy o Bogu, są dwojakiego rodzaju. Niektóre prawdy dotyczące Boga przewyższają wszelkie zdolności ludzkiego rozumu [...]. Do innych zaś prawd można dojść także rozumem przyrodzonym [...].

Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 21.

Ćwiczenie 6

Zinterpretuj słowa Jana Pawła II.

((Jan Paweł II

Fides et ratio

Wiara i rozum („*fides et ratio*”) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy.

Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 13.

Sformułuj twierdzenie na temat roli rozumu w poznawaniu prawd religijnych, łączące poniżej cytowane myśli św. Tomasza z Akwinu i Jana Pawła II.

((Święty Tomasz z Akwinu

Summa contra gentiles

Intelekt ludzki nie może bowiem własnymi siłami dojść do ujęcia Jego [Boga] substancji, skoro poznanie naszego intelektu w życiu doczesnym rozpoczyna się od zmysłów. Dlatego też rzeczy, które pod zmysły nie podpadają, intelekt ludzki nie może pojąć – pojmuje je tylko o tyle, o ile ich poznanie wywnioskuje się z rzeczy poznawalnych zmysłowo. Ale rzeczy te nie mogą naszego umysłu przywieść do tego, by w nich zobaczyć, czym jest substancja Boża, są bowiem skutkami niedorównującymi mocy przyczyny. Przywodzą jednak nasz intelekt do poznania, że Bóg jest, oraz do poznania innych tego typu prawd, które trzeba przypisać pierwszej zasadzie. Istnieją zatem pewne prawdy intelektualne o Bogu, które są dostępne rozumowi ludzkiemu, oraz takie, które całkowicie przewyższają siły rozumu ludzkiego.

Źródło: Święty Tomasz z Akwinu, *Summa contra gentiles*, t. 1, tłum. Zofia Włodek, Włodzimierz Zega, Poznań 2007, s. 22.

((Jan Paweł II

Fides et ratio

Jak wynika z tych rozważań, pożądaną więź między teologią a filozofią należy rozpatrywać w dwukierunkowym odniesieniu: punktem wyjścia i pierwotnym źródłem dla teologii musi być zawsze słowo Boże objawione w dziejach, a ostatecznym celem nic innego jak zrozumienie tegoż słowa, stopniowo pogłębiane przez kolejne pokolenia. Z drugiej strony, skoro słowo Boże jest Prawdą (por. J 17, 17), to do lepszego zrozumienia go przyczynia się z pewnością ludzkie poszukiwanie

prawdy, czyli refleksja filozoficzna, prowadzona zgodnie z właściwymi jej zasadami.

Źródło: Jan Paweł II, *Fides et ratio*, Lublin 2003, s. 64.

Ćwiczenie 8

Dokonaj oceny myśli św. Tomasza z Akwinu i Jana Pawła II, według których istnieją prawdy wiary niedostępne rozumowi, ale niesprzeczne z nim. Dotyczą one kwestii religijnych oraz samego Boga. Uwzględnij w odpowiedzi klasyczną definicję prawdy jako zgodności słowa z rzeczywistością.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Wiara i rozum – św. Tomasz i Jan Paweł II o relacjach między religią a racjonalnością

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

2. Św. Tomasz z Akwinu. Uczeń:

1) przedstawia św. Tomasza koncepcję Boga i człowieka;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne (językiem ucznia):

- Objaśnisz relacje pomiędzy wiarą a rozumem w ujęciu św. Tomasza z Akwinu.
- Przedstawisz stanowisko Jana Pawła II w kwestii wiary i rozumu.
- Przeanalizujesz fragmenty *Summy filozoficznej* św. Tomasza i encykliki *Fides et ratio* Jana Pawła II.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia poglądy filozofów reprezentatywnych dla poszczególnych epok kultury europejskiej;
- umie stawiać pytania światopoglądowe (w tym moralne) i poszukiwać odpowiedzi na nie z wykorzystaniem wiedzy filozoficznej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;

- koniektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie sobie wiadomości na temat refleksji filozoficznej św. Tomasza.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej „Wprowadzenie” do e-materiału, które chętny uczeń odczytuje na głos. Następnie każdy uczeń indywidualnie zapisuje swoją refleksję, będącą odpowiedzią na trzy pierwsze pytania zawarte we wprowadzeniu. Po wyznaczonym czasie chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Krótka dyskusja wraz z podsumowaniem tej części lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie wspólnie pracują nad tekstem w sekcji „Przeczytaj”: czytają na głos kolejne części wywodu, omawiając je na bieżąco i uzupełniając o swoje spostrzeżenia oraz zgromadzone przed lekcją wiadomości. Zwracają szczególną uwagę na refleksję Jana Pawła II odnoszącą myśl Akwinaty do współczesności. Następnie w parach interpretują ostatnie zdanie z tekstu źródłowego pochodzącego z encykliki *Fides et ratio*: *Jest przy tym oczywiste, że poruszając się między tymi dwoma biegunami – słowem Bożym i jego*

coraz lepszym rozumieniem – rozum jest jak gdyby chroniony i w pewnej mierze prowadzony, dzięki czemu może unikać dróg, które wywiodłyby go poza obszar Prawdy objawionej, a ostatecznie poza obszar prawdy w najprostszym sensie tego słowa [...].

Omówienie interpretacji uczniów.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Schemat”. Odczytanie polecenia do multimedium: *Przeanalizuj schemat interaktywny, wskaż, w jakich obszarach rozum jest wystarczającą władzą poznawczą, a w jakich jego zdolności przekraczają możliwości osiągnięcia wiedzy. Uzasadnij swoje zdanie.* Wspólna praca całego zespołu klasowego nad odpowiedziami.
3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie rozwiązują w parach lub indywidualnie ćwiczenia od 1 do 4. Omówienie odpowiedzi na forum klasy.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wykonują ćwiczenia 5 i 6: interpretują słowa św. Tomasza i Jana Pawła II.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Ćwiczenia 7 i 8 z e-materiału, przy czym ćw. 8 można potraktować jako esej filozoficzny.

Materiały pomocnicze:

- Chenu M.-D., *Wstęp do filozofii św. Tomasza z Akwinu*, przeł. H. Rosnerowa, Kęty 2001.
- Joseph Ratzinger, *Wiara, prawda i kultura – refleksje w związku z encykliką „Fides et Ratio”*, w: tegoż, *Wiara – prawda – tolerancja. Chrześcijaństwo a religie świata*, tłum. R. Zajączkowski, Kielce 2004, s. 147-167.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie mogą wykorzystać medium w sekcji „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.